

ГЕНЕАЛОГІЧНІ НОТАТКИ

УДК 94(477)

Людмила Бойко

●

НАСТОЯТЕЛІ ГЕОРГІВСЬКОЇ ЦЕРКВИ

У статті йдеться про те, як документи Державного архіву Чернігівської області допомогли автору відновити біографії предків – священників Георгіївської церкви снт Седнів і віднайти сучасних потомків гілки роду.

Георгіївська церква у древньому Седневі така ж давня. Вона існувала тут і в дотатарський період, і після. Землі Київської держави потребували постійного захисту, а військо – підтримки духу й тіла. Населення оснащувало захисників зброєю, а Святий Георгій-Переможець, покровитель православного воїнства, наснажував на битву, кріпив віру в перемогу. У його церкві воїни молились і присягали, прощались і святкували.

Служителі таких храмів мали відповідати їх призначенню. Це й були або люди військові в минулому (Степан Шуба, сотник с.Вибель Чернігівського полку, а потім священник Чернігівської Воскресенської церкви), або члени військового правління, як от Лаврентій Касперович, пресвітер Дівицький, що перше був писарем при Брюховецькому і його посланцем у Константинополі на переговорах із султаном, а пізніше став військовим капеланом. У пізніші часи священниками ставали випускники Чернігівської духовної семінарії.

Батюшка Миколай Іванович Корнієвський у 1914-му, заповнюючи клірову відомість про седнівську Георгіївську церкву і приход, в простоті сердечній написав: «Построена неизвестно когда и кем».

Учені дослідники подають більш визначену дату, а в історичній довідці про Седнів є список настоятелів Георгіївської церкви. Тут я й знайшла своїх пращурів: Полієвкта Василієва Кашпурева і Михайла Прокопова Домарчука.

Діло давнє – 100 років зо дня смерті останнього виповниться в 2020-му. Тож в своєму родовідному дослідженні спиралась не на усні перекази, сімейні легенди, а виключно на архівні документи, які пощастило віднайти.

Переказів же ніяких і не було – імена родичів-церковників дома не згадувались. Проте вони звучали в іншому контексті, по батькові: прабабиному – Полієвктівна і дідовому – Михайлович.

А ще в шухляді комоду, завжди замкненій, під коробкою з найвищими радянськими трудовими нагородами діда – директора сільської школи, зберігались два священницькі хрести. Раз побачені в дитинстві вони навчили мене берегти таємницю й запалили бажання розкрити її будь-що.

Стимулом до пошуків стали й просьби допитливого онука «розкажи да розкажи пригоди свого дитинства», й нагадування шкільного краєзнавчого музею надати матеріали про вчительські династії Домарчуків-Томеків.

З музеєм справа серйозна, екскурсами у власну пам'ять тут не відбудеш. Старовинні фото тепер мовчать, а письмовий документ про діда Домарчука залишився один. У тому ж таки музеї – його паспорт.

У ньому зазначено, що Олексій Михайлович Домарчук народився в 1894 році в Седневі. Цей запис і став відправною точкою пошуку родових коренів. Сплив і яскравий спогад про місяць перших моїх літніх канікул 1955-го в піонерському таборі в Седневі.

© Бойко Людмила Василівна – краєзнавець (м. Черкаси).

До мене туди на вихідний приїхав дід Олексій Михайлович, і ми разом ходили до напівзруйнованої Георгіївської церкви. Цвинтар ще не був розграбований, і дід показав могилу батьків своєї матері Наталії. «Ієрей Полієвкт і Єлизавета Кашпуреви», – прочитала на надгробку.

За півстоліття від могили не застала й сліду. І в історичній довідці про Седнів жодної згадки про похованих на цвинтарі священників.

Могутній поштовх родинним пошукам дав Інтернет.

Через нього знайшов з десяток історичних і сучасних документів про мою рідню. Особливо вразив список випускників Чернігівського духовного училища і Чернігівської семінарії. Знайшла тут і Михайла, і... Олексія Домарчуків. Виходило, що на старовинних фото з маминого архіву юний Олексій був у формі семінариста, а не в гімназійній, як мені вважалося.

Де ж взяли ці списки? У читальному залі Державного архіву Чернігівської області отримую два заповітних томи метричних книг (далі МК. – Авт.) Чернігівського повіту за 1890 і 1891 роки, де підшита й МК Георгіївської церкви містечка Седнів. За моїми підрахунками, Михайло Домарчук, закінчивши семінарію навесні 1890 року, мав оженитися і тільки після одруження отримував сан священника і приход, а отже, й засоби до існування.

У МК за 1890-й в розділі II «О бракосочетающихся» відомостей про шлюб Михайла не знайшла. Зате побачила після запису кожної треби власноручний підпис священника Полієвкта Кашпурева! Прізвище, читане колись на пам'ятнику, забулось, але ім'я!

У дитинстві воно здавалося смішним, неоковирним, типу не дав батько курку батюшці на хрестини, той і віддячив таким ім'ячком. У моєму рідному селі Вовчик Остерського повіту подібно поіменовані проживали Клеопатра – в просторіччі Клепа, Олімпіада – Липа, і шедевральне Сигклітикія – Симкліта! Єлисавету суворі вовчиківці прозивали аж ніяк не Лізою, а Саливетою!

Так само, вважала, отримав ім'я і Полієвкт. Та як глянула значення імені, древньогрецького за походженням, – була вражена: Полієвкт – довгожданий, бажаний!

Це ім'я носили мученики за Христову віру, визначні церковні діячі, а ще древньогрецький скульптор, автор портретної статуї видатного політичного діяча й оратора Демосфена.

Тепер ім'я Полієвкт заграло для мене новими барвами. І якщо у настоятеля Георгіївської Полієвкта Кашпурева була донька на виданні, прадід Михайло точно взяв шлюб з нею! Семінаристи мусили вибирати пару в середовищі духовенства. Її батько – священник, і вона – підходяща партія.

Бути дружиною священника – особлива місія. Чоловік – душпастир, отець, а вона – матушка і здійснює навчання і виховання пастви во Христі нарівні з чоловіком.

А любов, закоханість – чи вона була? На одному лише почутті обов'язку міцну сім'ю не побудуєш. Михайло – не седнівець, він родом з Брусилова. Де ж молоді зустрічалися?

Підказкою став документ «Распределение наличных священно-церковно-служителей Черниговской епархии на штатные места согласно Высочайше утверждённому 17 января 1876 года расписанию приходов и причтов сей епархии».

В один приход-парафію об'єднувались по 2-3 села з їхніми церквами. У кожній церкві у причет входив один священник і один паламар (псаломщик). Визначалась провідна церква, а її священник вважався настоятелем, тобто старшим священнослужителем всієї парафії.

Георгіївська церква Седнева входила до Брусилово-Березанського приходу за №27 у Чернігівському повіті. Настоятелем значиться священник Полієвкт Кашпурев.

Отже, в Брусилові по службі він бував, сім'ю дворян Домарчуків знав, особливо вдову відставного штабс-капітана Прокопа Іванова Домарчука, котра неодмінно приїздила на Георгія у Седнів поставити свічку і помолитися за покійного чоловіка – Георгіївського кавалера, учасника Бородінської битви і взяття Парижа в березні 1814. Варвара Федорівна виконала його заповіт: старший онук ступив на духовну стежу.

Вона не була легкою. Адже, крім радісних подій у житті парафії – вінчань, хрещень, які освячувалися у храмі, батюшка соборував тяжкохворих, відспівував померлих і

проводжав їх в останню путь за всякої погоди, втішав осиротілу родину. Спілкуючись з інфекційними хворими, священники часто заражалися самі й помирали в молодому віці.

Михайло Домарчук став священнослужителем за заповітом свого діда, Прокопа Іванова Домарчука, селянина-кріпака з Дрімайлівки, який своєю відвагою і розумом, щирою молитвою зумів здолати всі тяготи ратної служби, за 27 років піднявся в чині від рядового до штабс-капітана, був визнаний у дворянстві і задовго до скасування кріпацтва забезпечив своїм потомкам можливість почуватися вільними людьми.

Дружина діда Прокопа Варвара Федорівна, значно молодша від нього, пережила чоловіка і стала для онука вихователькою і духовною наставницею. З роду іконописців Маляревських з Черниша, вона була дуже набожна і говірка. Михайлик любив ходити з нею до храму Архистратига Михаїла в Брусилові, де його хрестили, і вона описувала весь той обряд, показувала давні ікони й розповідала життя святих, на них зображених.

Їздили вони в Черниш у гості до брата бабусі Олексія Федоровича Маляревського. У його домі пряно пахло олійною фарбою, а на полицях сушилися дошки з тонко прописаними ликами святих.

А вже від діда Олексія, переночувавши, поспішали на заутреню в Седнів, де Михайлик залюбки причащався у веселого батюшки отця Полієвкта, із-за ряс якої іноді виглядало окате дівчисько. «Наша невісточка підростає», – усміхалась до матушки Єлизавети Варвара Федорівна. Михайло ніяковів і відвертався.

Аж ось у 1884 десятирічна Наталя Кашпурева вступила в підготовчий клас Єпархіального жіночого училища в Чернігові, де й продовжила навчання. Михайло вже щився в семінарії. На спільних молебнах у великі свята Наталя завжди вирізняла в хорі м'який баритон Михайла, а він у гурті єпархіалок мимохіть шукав знайоме сірооке личко.

Час летить швидко. У 1890-му Михайло завершує навчання в семінарії, Наталя – в училищі. У серпні їй виповнилось 16.

Гортаю сторінки МК Георгіївської церкви за 1891 рік. I-й розділ «О родившихся». Більшість новонароджених – козачата з Черниша. Там немає своєї церкви, і за кожною потребою козаки їздять у Седнів.

II-й розділ «О бракосочетающихся». Нарешті!

Запис за №8 від 17 лютого: «Черниговскаго уезда с.Брусилова окончивший курс наук в Черниговской Духовной Семинарии, студент, Михаил Прокофьев сын Домарчук православнаго вероисповеданія первым браком, лет 22, и Черниговскаго уезда м.Седнева дочь Саященника Наталия Полиевктова Кашпурева православнаго вероисповеданія первым браком, лет 16.

Таинство совершал Черниговскаго уезда с. Андреевки Священник Виталий Слюсаревский с Псаломщиком Яковом Стишковским.

Поручители по женихе: житель м.Салтыкова Девица Дворянин Николай Симонов Бровидовский и с.Мащонки сын Священника Порфирий Петров Крещановский. По невесте: м.Седнева Сын Священника Стефан Полиевктов Кашпурев и с. Масанов Черниговскаго уезда Псаломщик Елисей Иванов Рачинский».

Усі записи на сторінці заповнені бісерним почерком з художньо виписаними великими літерами – окрасами сторінки – почерком мого прадіда Михайла! Характеризує його як людину амбітну, охайну, врівноважену, з прагненням до краси і гармонії.

Із Салтикової Дівиці родом була мати Михайла, Анна Симонова Броведовська, Микола Симонов – її рідний брат. Стефан Кашпурев – рідний брат Наталії, а Виталій Слюсаревський чи не старший зять отця Полієвкта? Бо нащо так здалека священника запрошувати обвінчати? Найпевніше – родич.

Незабаром після весілля, 25 березня, студент Михайло Домарчук рукопокладений Преосвященним Веніаміном у священника Миколаївської церкви села Клочкова, поряд із Седневом.

Церковка наче іграшкова, приход маленький, але з перспективою.

Отець Полієвкт був уже в літах, слабував здоров'ям, і Михайла призначили «наблюдающим», а з 18 січня 1894 – настоятелем Георгіївської церкви Седнева.

Роботи одразу побільшало. У Клочкові Михайло, крім служби, опікувався лише церковним хором, який невдовзі зазвучав на всю округу, а тут ще робота вчителя

Закону Божого в Седнівському земському училищі, а потім і в нововідкритому земському в Черниші, завідування там же школою грамоти.

А ще нові церковно-адміністративні обов'язки: як кандидат у члени Благочинної ради і духовний слідчий Михайло часто їздив у Чернігів. За організацію і зразкове оформлення підписних листів по «Народному перепису 1897 року» в Седневі нагороджений темно-бронзовою медаллю і срібною в пам'ять царювання Олександра III. Отримував також нагороди по церковній лінії: набедрник, фіолетову скуфію, камілавку, а в травні 1915 – наперсний хрест! От і розкрилась таємниця двох хрестів у дідовому комоді: обидва вони – Михайлові.

Діяльність священика Михайла Домарчука була помічена завдяки його діловим якостям, успадкованим від діда, штабс-капітана Прокопа Івановича: чесність, відповідальність, старанність, щирість, оптимізм. Він випромінював віру в остаточну перемогу доброго начала.

А ще мав сильний, красивий голос – теж дідівський дар... Бабуся Варвара не раз розповідала чудесну історію про те, як пісня врятувала Прокопа Іванову життя.

Заблукав уночі в полі під Реймсом, звідки довелося спішно ретируватись, бо Наполеон розвернув своє військо і відбив фортецю, де протягом століть французькі королі вінчалися на царство. Прокіп надібав серед поля одиноке дерево. Розмістився під ним, осушив штоф доброго вина з командирських запасів, котрі він як ординарець скрізь возив конячкою за полком – треба ж бо зігрітись після переправи через крижаний Рейн, а вогнище не розпалиш: близько шляхом рухається французька кіннота, і свої ж десь недалеко. Сперся спиною об дерево і... заспівав!

Французи не ризикнули їхати в п'ятьму – може, там засідка, а свої упізнали пісню, прискочили на голос і врятували свого улюбленого співця разом з командирським провіантом.

Так і до Георгіївської церкви послухати солоспіву молодого священика сходились вірні з усієї округи. Заходили й Лизогуби. У благодійних концертах, влаштовуваних ними в маєтку, хор Георгіївської на чолі з отцем Михайлом був неодмінним учасником. У хорі вирізнявся дзвінкий дискант сина Михайлового Олексія – майбутнього продовжувача священницької династії Домарчуків-Кашпуревих.

Отець Михайло став в окрузі людиною знаною й шанованою. Мав згідно з записами у МК кількох хрещеників у сім'ях колег, наприклад, у священика Русаліна – наступника його у Клочкові, у псаломщика Воскресенської Росинського і священика її ж Миколи Германа...

А. Балака у дослідженні «Місто Сновеск, нині м. Седнів» (Чернігів, 1902 р.) зазначав, що древні фортечні мури проходять на крутоярі над Сновом під садибою Домарчука.

Теплі стосунки встановилися у Домарчуків з учителями земських шкіл. Анастасію Волкову Михайло просватав за свого племінника Георгія Броведовського, сам їх і вінчав. З донькою почесного громадянина Седнева, купця Дмитра Приходька Катериною одружився рідний молодший брат Михайла Василь Прокопович Домарчук. Подружжя вчителювало довгі роки у Хотивлі Городнянського повіту.

Наймолодший Михайлів брат Семен понад рік працював у поштовому відділенні Седнева телеграфістом, але пару знайшов у простій селянській родині в Любечі, куди перевівся на більшу зарплатню.

Тісно родичалися Домарчуки з сім'єю Степана Кашпурева. Їхні діти – Олексій, Борис і Ольга Михайлові й Ліда Степанова – друзі нерозлий-вода. Та довелось їм у кінці 1905 розпрощатися.

Церква в Черниші коштом громади була врешті побудована, теж її назвали в ім'я святого Георгія-Переможця, і три чверті пастви седнівської Георгіївської – козаки з Черниша – відійшли до неї. Олексій Федорович Малярєвський зробив грошовий вклад в банк на церкву – 150 карбованців, проценти з якого перераховувались на зарплатню причту.

Священиком тут з 1909 став Микола Віталійович Слюсарєвський, а о. Віталій змінив Михайла у Георгіївській Седнева. Маючи трьох неповнолітніх дітей – учнів

Чернігівських навчальних закладів, Михайло платив за навчання чималі суми, і тепер, коли доходи сім'ї значно скоротились, треба було шукати багатший прихід.

Преосвященним Антонієм 22 листопада 1905 переведений до Миколаївської церкви с. Надинівка Остерського повіту, а 27 серпня 1908 – до Миколаївської містечка Салтикова Дівиця – батьківщини його матері, Анни Симонової Броведовської. Тут і скінчив о. Михайло священницьке служіння – помер від тифу в 1920-му. Метричні книги вже не велися, тому точна дата смерті й місце поховання його невідомі.

Священиків зазвичай ховали на цвинтарі, перед церквою, а тифозних хворих погребали, можливо, десь окремо, не в центрі містечка. Спитати нема в кого. Олексій Михайлович помер у березні 1970.

Донька Ніна Олексіївна, народжена й таємно охрещена в Дівиці у лютому 1922, прожила там 9 років і в останні роки рвалась у Дівицю, можливо, на могилу діда Михайла, до якої водила її й Ольжиного Дмитрика бабуся Наталя Полієвктівна. У 1930-му Домарчукам спішно довелося покинути Дівицю через... українську пісню.

Поставлена самодіяльним Дівицьким театром опера Лисенка «Наталка Полтавка» мала шалений успіх. Олексія в ролі Виборного й зятя, Павла Антипа Ольжиного в ролі Івана по кілька разів викликали на біс, наче професійних оперних співаків.

Повітове начальство тихо порадило їхати українізувати інші населені пункти. Так, Олексій Михайлович, обраний на посаду вчителя зборами селян Салтикової Дівиці, опинився у Вовчику на Остерщині, а Павло з Ольгою і Наталею Полієвктівною – вихователькою Дмитрика, – у Воронезькій області, станція Лиски, село Песковатка на березі Дону.

Тут троє старших відійшли в кращі світи, залишивши по собі добру пам'ять у поколіннях воронезьких селян з українським корінням. А Дмитрик – Дмитро Павлович Антип, праправнук хороброго штабс-капітана Прокопа Домарчука, став професійним військовим, закінчивши училище й Академію зв'язку. Як і син Василя Домарчука В'ячеслав, і син Семена Домарчука Володимир... Та і син отця Михайла, 50-річний Олексій Домарчук повернувся з війни з медаллю «За бойові заслуги». До Берліна не дійшов – закінчив війну у Празі.

Про Полієвкта і Єлизавету Кашпуревих в МК Георгіївської після 1894 ніяких записів не знайшла. Можливо, вони були в МК за 1898 рік, яка втрачена. У напису на пам'ятнику рік смерті їх не позначений.

У Седневі проживала не одна родина Кашпурів, були ще сім'ї родичів. Прізвище походить від імені Каспер, вживаного в західних білоруських і польських землях. Каспар – один з трьох царів, що прийшли зі Сходу привітати й обдарувати новонародженого Ісуса.

А чи не потомки седнівські Кашпури згадуваного вище Лаврентія Касперовича, що, за свідченням В. Модзалевського в «Малоросійському родословнику», придбав у складчину з Шубою і Мокрієвським 6 кіл у Римшиному млині седнівця Єфима Лопати? Звідкись же отримував він прибуток на те, щоб робити значні пожертви на Максаківський монастир чи Дівицьку Успенську церкву, про що повідомляє Шафонський.

Прізвище Домарчук теж не місцеве. Якийсь із поранених чи хворих шведів посіяв його на Сіверщині, нагадуючи про найуспішнішого конінга свенів, за правління якого не було війн, а ниви обдаровували щедрими врожайми. Тому й помер Домар природною смертю і похований з почестями, могила його у Швеції – історичний пам'ятник.

У травні 2010 відвідала Седнів. Проїхлась знайомими алеями, побувала біля відновленого Георгіївського храму – гарний! Дерев'яні світлі стіни ще смолисто пахнуть. Але цвинтаря як не бувало!

Зайшла в шкільний музей у правому крилі будинку Лизогубів. Там на стенді учасників Другої світової війни побачила фото орденоносця Василя Кашпура. Він так схожий на Дмитра Антипа – онука Наталії Полієвктової! Катерина Трохимівна Прожиги з роду Кашпурів по матері, теж має родинну портретну схожість, але про родичів уже нічого не пам'ятає.

У пошуках потомків Кашпурів познайомилася з краєзнавцем Оленою Миколаївною Міден. Вона подарувала фото старої Георгіївської церкви, де служили отець Полієвкт і отець Михайло. Безперечно, ремонт і догляд за такою великою будівлею вимагав значних капіталовкладень.

Отець Віталій Слюсаревський, посівши місце о. Михайла і, певне, обійстя о. Полієвкта, як міг, підтримував храм у доброму стані. Розумний, глибокоосвічений, як я вже виявила за публікаціями в журналі «Черниговские епархиальные известия», він радів, що опинився в такому обширному культурному середовищі. Та пробув о. Віталій на цій посаді недовго. У 1910 помер від зараження крові. Той же журнал помістив некролог, в якому відчувається щирий жаль седнівського духовенства за дочасно згаслим колегою.

Невдовзі на цвинтарі перед Георгіївською церквою постав гранітний пам'ятник. Малою я ще його застала. За Хрущова цвинтар розтягли – начебто на укріплення берегів Снову..

Навесні 2011 дзвінок із Седнева: «Якщо стоїте, то сядьте, – дзвенить збуджений голос Олени Миколаївни в трубі. – Син Ервін знайшов пам'ятник отцю Полієвкту і з товаришами зараз притягли його до храму! Відмиваєм від землі, усі написи видно!»

Ну от і чудо. Виявляється, поки сільрадівська команда тягла гранітну плиту на Снов, родичі церковного старости Сказки закотили піраміду на санки, одвезли додому і прикопали під призьбою. «Церкву все одно відбудують (!), і наш батюшка потрібний буде там», – впевнено проказав чоловік.

Рятувальники померли. Нові власники будинку були попереджені внуками про тайник. Коли містечком пішов розголос, що приїздила правнучка священників і шукала рідню, хтось згадав про могилу, про пам'ятник у дворі Володимира й Раїси Стельмахів... Так він знов постав на цвинтарі, і я вже не безтурботними дитячими очима, а дорослим прискіпливим поглядом зауважила суттєве: «Іерею Полієвкту и Елизавете Кашпуревым от любящей дочери».

А з іншого боку викарбуваний у граніті ще один напис: «Здесь покоится священник Виталий Андреевич Слюсаревский, ум. 6 декабря 1910 г, на 52 году жизни. Боже Всемилостивый, услышь мольбу. Душу усопшего раба твоего упокой».

Стільки болю в цих скупих словах, відчаю безповоротної втрати коханої людини, моління до Господа полеглих долю рідної душі.

Сльози скапують з самого серця жінки.

Її ім'я! З цих двох написів випливає, що не молодша донька Наталя, а старша поставила пам'ятник. Ім'я її знов залишилось невідомим для мене. Але не для потомків отця Віталія.

Знов чудо – дзвінок з Чернігова на днях:

– Я правнук Ксенії Полієвктівни Кашпуревой-Слюсаревської Олександр Миколайович Колесник. У нас з вами спільний предок – Полієвкт Кашпурев, настоятель Георгіївської церкви в Седневі. Тільки-но повернувся звідти з фотографіями пам'ятника і вашим телефоном від Ервіна Мідена. Будьмо знайомі!

Так і замкнулося коло рідних і споріднених душ. 45-річний Олександр лише кілька тижнів тому взявся вивчати свій родовід. Муляло на душі, каже. І то, певна, було благословіння Господнє. Слава Йому!

Отже, в історичну довідку про седнівську Георгіївську церкву треба внести правки.

В статтє идет речь о том, как документы Государственного архива Черниговской области помогли автору возобновить биографии предков – священников Георгиевской церкви снт Седнев и найти современных потомков ветки рода.

The article is about how documents from the State archive of Chernigiv region helped the author to renew biographies of ancestors – priests of the George church in the village of Sedniv and find present descendants of the branch of the family.